

УДК 336.274.2

Венетулiс Т.А., Шишкова Н.Л.

ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАННОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті запропоновано використання нових інформаційних технологій для управління боргами. Окреслено місце і роль нових технологій в управлінні комунальним підприємством. Доведено необхідність і проаналізовано умови запровадження нових інформаційних технологій в управлінні дебіторською заборгованістю комунальних підприємств.

The interpretation of the new information technology for management of debts described in the thesis. The place and role of the new information method in enterprise of municipal economy is marked. The necessary and conditions of introduction of new technology in the management of municipal enterprise are defined.

Фінансово-економічний стан підприємств житлово-комунального господарства у 2007 році залишився нестабільним, що пов'язано з хронічною збитковістю, значними обсягами дебіторської і кредиторської заборгованості, незадовільним станом розрахунків за енергоносії.

Загальні збитки підприємств галузі склали 1,8 млрд. гривень. Найбільші обсяги збитків на підприємствах комунальної теплоенергетики (905,6 млн. грн.) та водопровідно-каналізаційного господарства (328,2 млн. грн.).

Негативні тенденції зростання збитків мають місце майже у всіх регіонах. Найбільш значні збитки зафіксовані у Донецькій (478,5 млн. грн.), Дніпропетровській (262,0 млн. грн.), Луганській (214,4 млн. грн.), Харківській (170,6 млн. грн.) областях [1].

Досить широко представлені результати діяльності підприємств комунальної сфери [1,2], а також конкретні пропозиції стосовно організації роботи комунальних підприємств [3,4,5].

Але у складі питань, що були розглянуті у вищезгаданих роботах, недостатня увага приділена можливості застосування новітніх технологічних і інформаційних розробок, які можуть стати реальним шляхом організації розрахунків з користувачами послуг комунальних підприємств.

Враховуючи складність умов функціонування підприємств комунальної сфери, для забезпечення безперервності процесу виробничої та комерційної діяльності необхідне постійне інвестування коштів у ці елементи для здійснення розширеного їхнього відтворення, що може бути досягнуто за умови розширення методів розрахунків з користувачами послуг.

Мета статті полягає у залученні новітніх інформаційних технологій до оптимізації платежів комунальним підприємствам.

Обсяг дебіторської заборгованості підприємств галузі загалом по Україні за 2007 рік збільшився на 734,3 млн. грн., (9,1%) і склав 8,8 млрд. гривень. У 2006 році спостерігалось збільшення заборгованості на 495,4 млн. грн. (6,6%).

В таблиці 1 наведені дані щодо дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств галузі житлово-комунального господарства протягом 2007 року в регіональному розрізі.

На жаль, в цьому переліку Дніпропетровська область відноситься до регіонів-лідерів з обсягів накопиченої заборгованості.

ФІНАНСИ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА

Таблиця 1

Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств галузі житлово-комунального господарства протягом 2007 року

Область	Дебіторська заборгованість			Кредиторська заборгованість		
	млн. грн.		Приріст /зниження за 2007р.	млн. грн.		Приріст /зниження за 2007р.
	01.01.07	01.01.08		01.01.07	01.01.08	
м. Київ	1 553,9	1 835,1	18,1%	978,5	1 173,4	19,9%
Дніпропетровська	1 475,7	1 500,7	1,7%	1 944,3	2 095,1	7,8%
Донецька	935,9	991,2	5,9%	725,0	768,1	5,9%
Харківська	824,2	943,3	14,4%	807,0	1 064,2	31,9%
Луганська	760,3	813,8	7,0%	1 362,5	1 525,2	11,9%
Одеська	323,5	351,4	8,6%	248,8	175,3	-29,5%
Запорізька	270,9	330,7	22,1%	168,9	230,9	36,7%
Львівська	258,8	321,4	24,2%	191,9	263,6	37,3%
Кримська АР	281,3	298,2	6,0%	335,3	422,1	25,9%
Київська	190,2	189,7	-0,3%	108,4	155,9	43,8%
Полтавська	107,6	109,1	1,3%	59,8	66,7	11,4%
Кіровоградська	76,6	106,6	39,1%	167,7	243,6	45,3%
Закарпатська	89,8	95,0	5,8%	104,0	115,2	10,8%
Івано-Франківська	103,8	92,6	-10,8%	78,8	75,4	-4,3%
Херсонська	76,2	85,8	12,6%	55,0	47,6	-13,5%
Черкаська	77,6	81,2	4,7%	46,6	52,2	12,0%
Хмельницька	67,0	72,9	8,7%	73,1	91,4	25,1%
Вінницька	77,1	72,0	-6,5%	115,5	125,8	8,9%
Житомирська	82,7	70,9	-14,3%	38,4	66,4	72,7%
Рівненська	61,3	70,6	15,0%	80,7	93,2	15,4%
Миколаївська	71,8	65,5	-8,8%	47,6	47,6	0,0%
Чернігівська	60,9	57,9	-5,0%	61,2	65,9	7,7%
Волинська	52,8	54,3	2,8%	36,4	41,3	13,2%
Сумська	42,8	53,2	24,2%	16,8	23,9	42,1%
Чернівецька	43,7	43,6	-0,1%	47,4	43,4	-8,3%
Тернопільська	43,1	43,1	0,1%	26,0	32,5	25,1%
м. Севастополь	47,4	41,7	-11,9%	46,8	50,3	7,4%
Усього по Україні	8 057,0	8 791,3	9,1%	7 972,5	9 156,1	14,8%

BRANCH AND CORPORATE FINANCES

Протягом 2007 року дебіторська заборгованість підприємств житлово-комунального господарства в області знизилася з 18,3% до 17,1% від загального обсягу дебіторської заборгованості галузі в цілому. [2]

Обсяг кредиторської заборгованості теж дозволяє області втримувати невтішне друге місце в країні за цим показником, поступаючись лише Києву.

Перевищення розміру кредиторської заборгованості комунальних підприємств області над обсягом дебіторської заборгованості зросло на рік 468,6 до 594,4 млн. грн., тобто дебіторська заборгованість покривала лише 75,9% та 71,6% відповідно.

За цим співвідношенням, що характеризує недостатність обігових коштів, Дніпропетровська область теж знаходиться на другому місці в країні, поступаючись лише Луганській області.

За даними Держкомстату України, заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг у 2007 році збільшилась на 0,8 млрд.грн. (11,6%) і становила 8,0 млрд. гривень. За цей період населенням країни сплачено за житлово-комунальні послуги, включаючи погашення боргів попередніх періодів, 17,6 млрд. грн. (94,1% нарахованих за цей період сум), Рівень оплати у 2006 році складав 90,6%.

З початку поточного року населення розрахувалося:

- за послуги теплопостачання - на 90,2% (у 2006 році - 86,1%);
- за послуги водопостачання та водовідведення - на 95,9% (у 2006 році - 94,2%);
- за послуги з утримання будинків та прибудинкових територій (квартирна плата) - на 95,5% (у 2006 році - 94,3%).

Таким чином, кількарічне зростання економіки та реальних доходів населення нарешті почало впливати й на рівень розрахунків населення за комунальні послуги.

Як видно з рисунку 1, наприкінці 2007 року були вперше зафіксовані випадки, коли обсяги сплачених населенням протягом місяця коштів почали перевищувати нараховані.

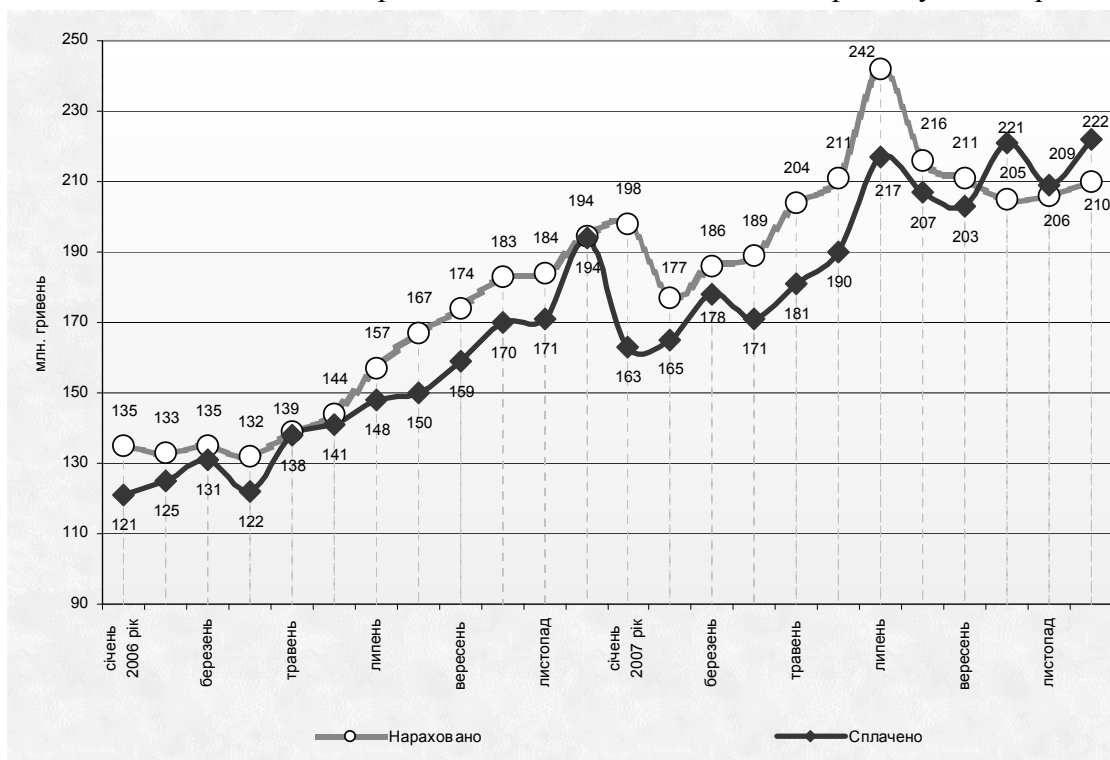

Рис. 1 – Динаміка показників стану оплати населенням послуг з централізованого водопостачання та водовідведення (за даними Держкомстату)

Втім, заборгованість населення за комунальні послуги залишається досить значною. Як видно з рисунку 2, загальний обсяг заборгованості населення в Дніпропетровській області зріс протягом 2007 року з 1,09 млрд. грн. до 1,175 млрд., тобто на 7,8%, що менше, аніж в середньому по Україні.

Однак борг населення області складає близько 15% від загального розміру заборгованості населення України. Рівень оплати комунальних послуг населенням Дніпропетровській області нижчий, ніж в середньому в Україні.

Таким чином, можна підсумувати, що комунальні підприємства Дніпропетровська функціонують в складних фінансових умовах, що спричинені кризовим станом як галузі взагалі, так і з наданням послуг в регіоні, платіжна дисципліна населенням якого суттєво нижча за середньоукраїнські показники.

За останній рік банки в 7 разів підняли вартість проведення звичних для будь-якого громадянина платежів – за комунальні послуги, телефон та інше. Якщо раніше мова йшла про 1% від платежів комунальних підприємств, то тепер вартість банківських послуг відчутно зростає.

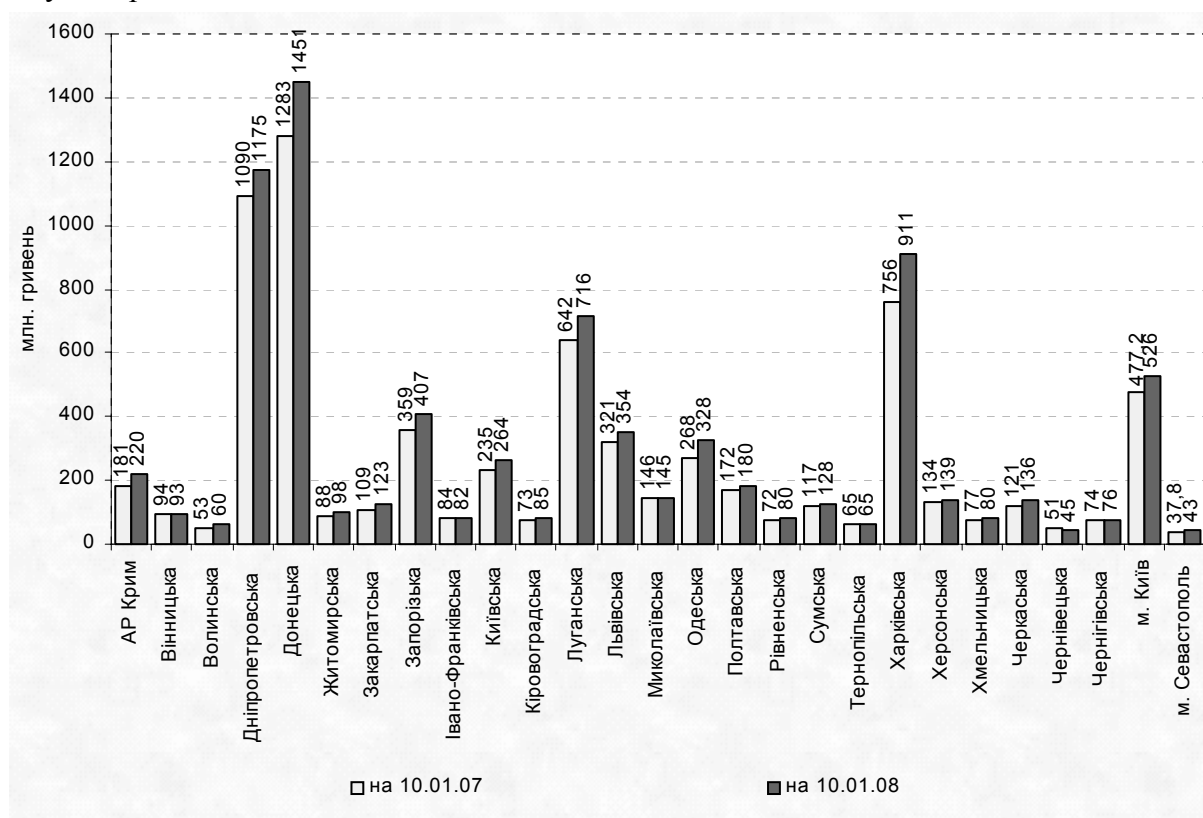

Рис. 2 – Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг (за даними Держкомстату)

Підвищення тарифів на касове обслуговування громадян почалося ще в грудні 2006 р. Вартість платежів населення (за житлово-комунальне обслуговування, телефон, кабельне телебачення і т.д.) виросла в середньому по ринку з 1 грн. за квитанцію до 7 грн. Спочатку подорожчання носило дещо хаотичний характер – ціни переглядали лише деякі основні гравці на роздрібному ринку. Різкий же стрибок тарифів довівся на квітень 2007р., коли обробка платіжки підскочила в середньому по ринку зі 3–5 грн. до 5–7 грн.

Громадяни уважно відслідковували перегляд цін різними фінансовими установами і мігрували з банку в банк у міру зміни тарифів.

Не покращило ситуації й постійне зменшення філіальної мережі Ощадбанку, де громадяни України звикли сплачувати комунальні платежі без сплати комісійних. Наразі частка Ощадбанку в сегменті розрахунково-касового обслуговування населення складає лише 35%.

Подорожчання банківських послуг спричинило активізацію альтернативних шляхів організації сплати комунальних послуг населенням.

Комунальні підприємства Дніпропетровська запропонували своїм клієнтам нову форму оплати комунальних послуг – термінали PayOk. Завдяки новому пристосуванню, дніпропетровці можуть швидко довідатися суму своєї заборгованості, а також сплатити по рахунках. Якщо в абонента в квартирі є прилади обліку, то він самостійно може вносити кожен місяць показники, що централізовано будуть оброблятися в обчислювальному центрі. Зараз у Дніпропетровську встановлено понад 120 подібних автоматів. Очікується, що до кінця 2008 року їх буде близько 450. [8]

Принцип роботи платіжного терміналу простий і зрозумілий (рисунок 3). Особливістю терміналів «PayOK» є видача здачі у виді купюр чи чека здачі-зобов'язання, яким можна скористатися наступного разу, здійснюючи платіж через термінал «PayOK», і надання користувачу інформації про заборгованість при оплаті комунальних послуг. У випадку скасування платежу внесені кошти можна одержати в офісі «PayOK» при пред'явленні чека. [9]

Пілотний проект з випробовування системи альтернативного методу оплати комунальних платежів був проведений на базі «Дніпроводоканалу», а зараз цією послугою користаються всі дніпропетровські комунальні служби». Окрім них, система платіжних терміналів «PayOK» дозволяє користувачам у режимі реального часу самостійно і швидко робити платежі за мобільний зв'язок; телефонний зв'язок; кабельне телебачення; Інтернет; навчання; погашення кредитів; інші послуги і товари.

Найбільш важливо, що оплата житлово-комунальних послуг, кабельного телебачення і покупка ваучера мобільного зв'язку провадяться без стягування комісії. Результат прогнозований: сума розрахунків, що водоканал одержує від споживачів через термінали, з кожним місяцем збільшується; вона вже на 2-му місці після тієї, що одержується за звичною схемою, через каси Ощадбанку.

Загалом в світі використовується досить багато методів дистанційної оплати коштів. Зручні вони насамперед тим, що оплата відбувається в лічені секунди, без усяких черг, а комісії за переказ коштів відсутні або досить незначні в порівнянні з послугами банківського операціоністу. [8]

Більшість з них так чи інакше вже застосовуються і в Україні. Кошти можуть перераховуватись з платіжної картки через звичайний банкомат, за допомогою комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет, мобільного телефону (рисунок 4).

В Україні вже присутні розгалужені банкоматні мережі банків, платіжні термінали банків та небанківських платіжних систем, вітчизняні та міжнародні платіжні системи забезпечують здійснення переказів коштів користувачам мережі Інтернет, надаються послуги Інтернет-банкінгу. [6]

Слід зауважити, що розвиток послуг з переказу коштів, що надаються засобами Інтернет, є найбільш динамічним на сьогодні, оскільки кількість користувачів Інтернет в Україні є все ще досить низькою (18% населення станом на березень 2008р.) в порівнянні з європейськими показниками (близько 60%), однак стабільно зростає.

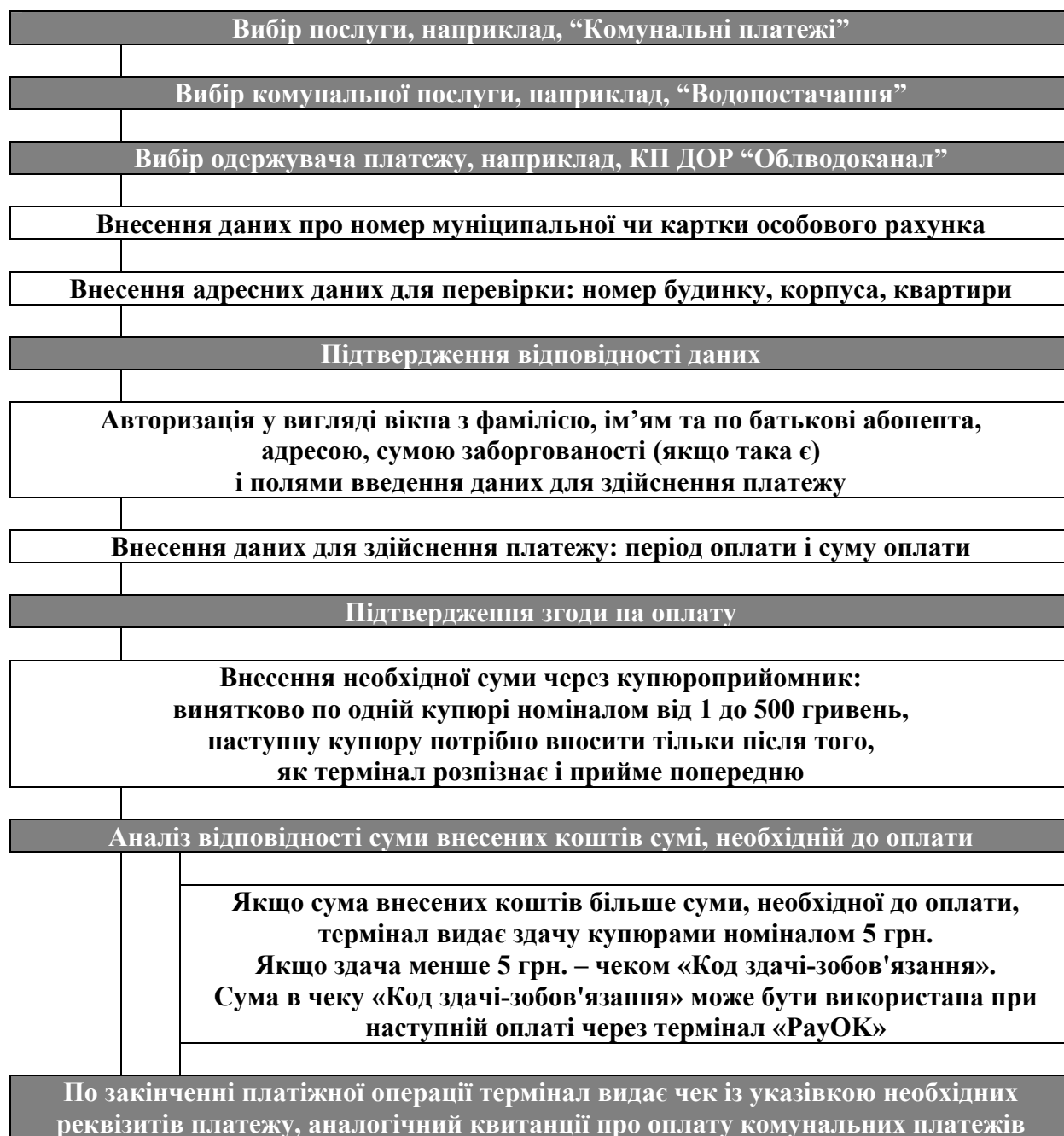

Рис. 3 – Схема оплати послуг через платіжний термінал «PayOK»

Що ж стосується абонентів мобільних телефонів, то Україна вже впритул наблизилася до середньоєвропейських показників. Однак, незважаючи на те, що мобільний телефон є найбільш поширеним електронним засобом, його використання в Україні для переказу коштів, навпаки, є наразі найменш поширеною схемою – можливо, завдяки тому, що для неї необхідні певні попередні процедури від споживача послуг та ефективна взаємодія між платіжною системою, провайдером Інтернету та оператором мобільного зв'язку.

Зазвичай існують певні вимоги до мобільного телефону, що повинний мати підтримку: інтернет-з'єднання (GPRS чи EDGE), JAVA, мінімально необхідний розмір

JAR та сховища для установки та роботи платіжної програми. Принциповий вигляд здійснення платежів SMS-повідомленнями з мобільного телефону наведений на рисунку 5.

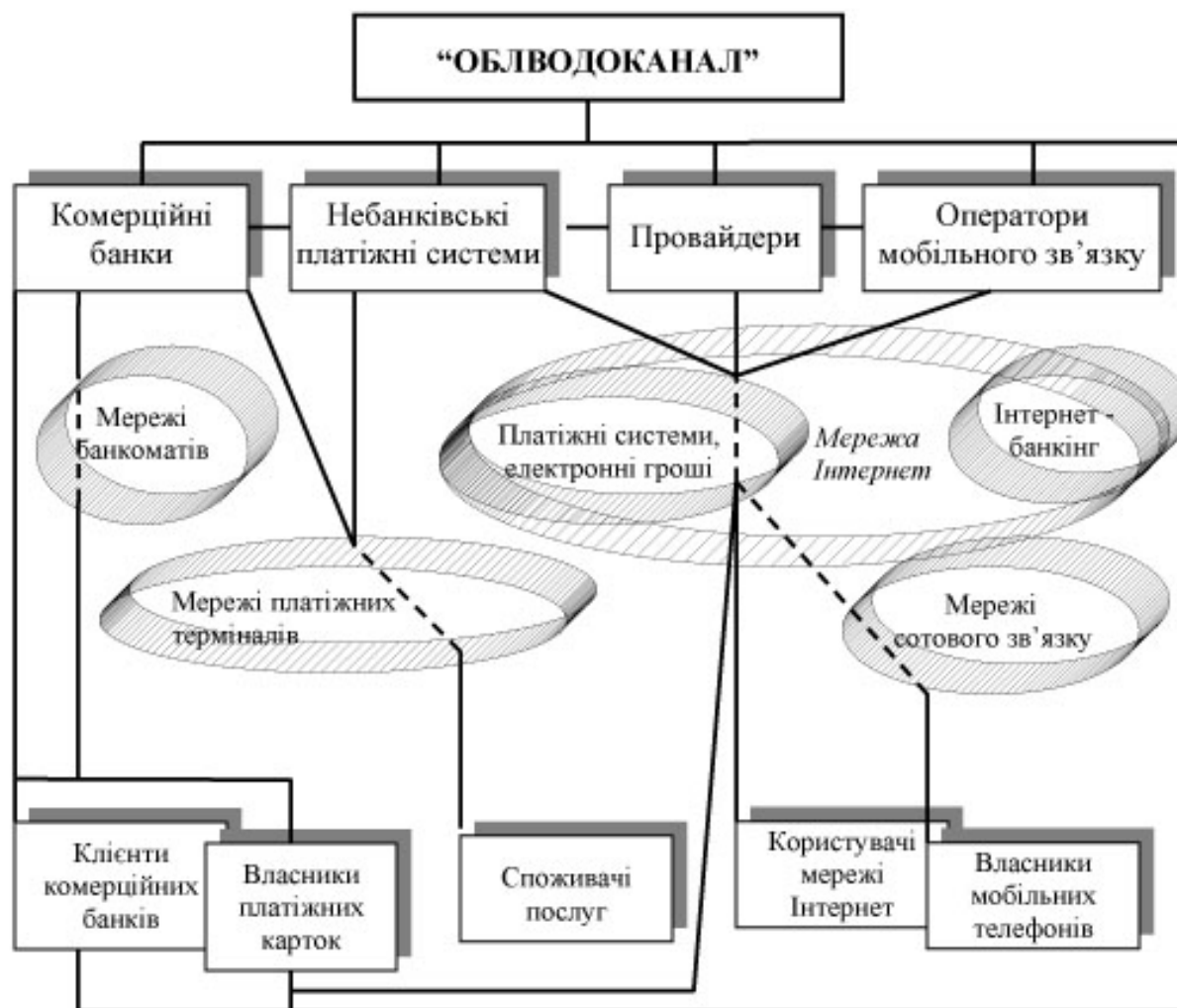

Рис. 4 – Інформаційна взаємодія при оплаті послуг водопостачання

Основними проблемами забезпечення розгалуженої системи прийому платежів від споживачів послуг є: високі програмно-апаратні вимоги до серверів, де отримується, обробляється та зберігається інформація; високий організаційно-технічний рівень взаємодії між елементами інфраструктури, що приймають участь в забезпеченні здійснення переказів від значної кількості платників одночасно в режимі online; різноманітність змісту та форматів передачі даних. Якщо перша проблема є досить індивідуальною і вирішується шляхом обмеження доступу до участі в системі забезпечення платежів учасників з недостатнім рівнем комп'ютерного потенціалу, то дві інші є досить суттєвими.

На основі запропонованої схеми взаємодії учасників при оплаті послуг водопостачання "Облводоканал" як постановник задачі, спільно з комерційною організацією – професійним розробником програмного забезпечення в фінансовій сфері,

має змогу розробити універсальний багатокористувальницький платіжний інтерфейс з відкритою архітектурою – так званий шлюз.

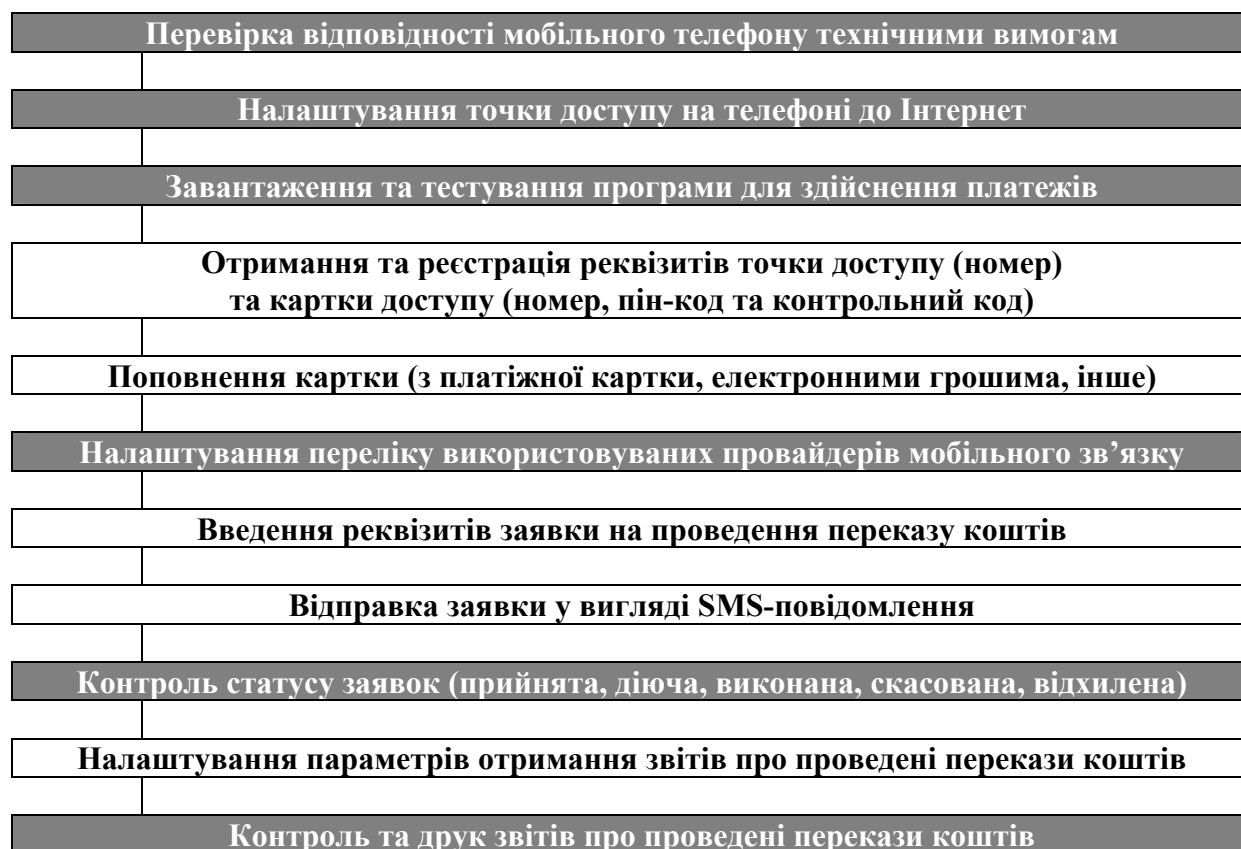

Рис. 5 – Схема оплати послуг через мобільний телефон

Він дозволяє одночасно програмно взаємодіяти всім потенційно можливим учасникам схеми здійснення переказів (рисунок 4).

Така взаємодія досягається використанням сертифікованого програмного забезпечення компанії Microsoft. Microsoft SQL Server дозволяє здійснювати так звану реплікацію даних - процес копіювання (репліціювання) даних між різноформатними базами даних на різних серверах різних підприємств. Використовуючи цю технологію, можливо одночасно поширювати (дзеркалювати) копії всієї бази даних в актуальному вигляді у декілька систем оброблення даних, що дозволяє всім учасникам розрахунків мати однакову інформацію про стан розрахунків в режимі online.

Така IT-розробка, адаптована до вимог українського законодавства, реєструється в Міністерстві освіти в якості об'єкта авторського права та оприбутковується на баланс підприємства в якості нематеріального активу за рахунок додаткового капіталу. Слід очікувати, що дебіторська заборгованість скоротиться принаймні на 10% за рахунок спрощення організації переказів.

Активізація альтернативних шляхів організації сплати комунальних послуг населенням може стати реальною можливістю спрощення розрахунків підприємств комунальної сфери з користувачами їх послуг. Для комунальників використання універсального багатокористувальницького платіжного інтерфейсу з відкритою

архітектурою скоротить об'єм дебіторської заборгованості, а для платників спростить розрахунки.

Література:

1. Довідка щодо фінансово-економічного стану підприємств житлово-комунального господарства (станом на 01.01.08) (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://www.minjkg.gov.ua/index.php?category=statistichna-nformac-ya>. - Загол. з екрана.
2. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2006 році // К., 2007. – 349 с.
3. Повернення боргів та зменшення дебіторської заборгованості (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://www.2000.net.ua/2007/1.doc>. - Загол. з екрана.
4. Почему банки повышают стоимость оплаты коммунальных платежей? (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // http://bank-ua.com/index.php?page=publishing_articlegroup&id=0. - Загол. з екрана.
5. Агаджанов Г.К. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств. – Х.: Основа, 2000. – 304с.
6. Макогон Ю.В. Интернет-банкинг в Украине: современное состояние и перспективы развития (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://www.itware.com.ua>. - Загол. з екрана.
7. Оплата услуг через Платежную систему e-port (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://www.e-port.ru>. - Загол. з екрана.
8. Платите деньги, не заходя в кассу (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://gorod.dp.ua/news/print.php?id=8343>. - Загол. з екрана.
9. 9. Плюсы и минусы дистанционных платежей (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL: // <http://www.ricardo.com.ua/money/budget>. - Загол. з екрана.

Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Вагоною О.Г. 03.10.08

Надійшла до редакції
06.10.08